

Utóregések – 56 örök

A BP-ART kamaratárlata a Hegyvidék Galériában¹

A mi ötvenhatunk. A többször megírt, megidézt „az én ötvenhatom” alcímekbe sorolt személyességét a budai Hegyvidék Galériában kiállító BP-ART kamaratárlata teszi közösségivé. Miként lesz a sok enyémből miénk, ez esetben a 21 alkotóé? Avagy a látogatóké? A magánszálak nélkülözhetetlenek az összegző szövehez. A kiállítók többsége gyerek vagy kamasz volt azon az őszön, némelyikük meg sem született, egy-egy pár mondatos 1956-os önéletrajzi részlettel, hatással, emlékkel, utólagos képzetten kísérik kiállított műveiket. Okos fogás, ha nem válik magyarázattá ez a perspektíva, inkább a motivációra irányul, a magukénak vallott ötvenhatra, ezzel nyílik meg a legkülönbözőbb látogatók felé „A MI 56-UNK”.

A kiállítás kettősségét a mellérendelt cím: „A Széna tértől a Kalefig – elvtársak és bajtársak” hozza képbe, a kiállító művészközösséget részben átfedő baráti kör 56-os relikviáival, az ellenállás körülményeinek dokumentumaival egy kisebb teremben. A közismeret ilyen párhuzamos kiegészítése valóságos gondolatébresztő védőital a mindent összekeverő digitális zajban. Ha tanár volnék, ilyen közösségképző eseményekre vinném a növendékeimet.

Idei őszünkön egymást érik a forradalom és szabadságharc előtt tisztelgő látvány-utóregések, emlékmű-avatással, kiállítással és áttekintő albummal.² Nincs baj a mennyiséggel. Hallottam 1956 művészetének egyik ismerőjétől,

NAGY ANDRÁS (1953) grafikus, könyvtervező, a *Hitel* képszerkesztője.

1 BP-ART: kulturális egyesület, több művészeti és tervezőágazat képviselőiből. *A mi 56-unk. A Széna tértől a Kalefig – elvtársak és bajtársak* kiállítás művészei: Bakos István, Berend Iván, Blaskó János, Guti J. Soma, Homolya Gábor, Kéri Imre, Magyar Gábor, Pató Károly, Segesdi Bori, Simon Csilla, Széchy Bea, Székács Zoltán, Tóth Pitya István, Varga Amár László, Veszely Ferenc (a kiállítás kurátora). Meghívott művészek: Kovács Péter Balázs, Lencsés Ida, Luzsicza Árpád, Prutkay Péter, Segesdi György. A tárlatot Wodianer-Nemessuri Zoltán író nyitotta meg, 2016. okt. 20-tól nov. 25-ig láthatták ezen a helyszínen.

Kalef: az 1960-as években a budai Moszkva téren lógó galéri nevezte így a teret, ami 2011-ben visszakapta Széll Kálmán nevét.

2 *Októberi emlékezés, MMA; In memoriam 1956*, szabadtéri kiállítás Mosonmagyaróváron és Salgótarjánban; *1956 plakáton*, magyar-lengyel kiállítás a Józsefvárosi Galériában.

hogy amióta nem tabu, és szimbolikus megfogalmazásai sem szorulnak dekódolásra, tárgyunk veszített a szenvedélyességéből. Nem ilyen egyszerű ez. Mert bár a téma komoly átalakuláson ment át, a közhelyek még közhelyesebbek, talán az őszinteség is programozott és pályázatfüggő, s időnként mintha az alkotó is unná, hogy 56 ürügyén előhozakodjon valamelyik lejárt szavatosságú produkciójával, műfajtól függetlenül soha nem látott változatosságban bukkannak fel a meglepő formanyelvű tálalások – a kísérletező művészek, némi hátrányban az elvárások miatt, viszont előnyben vannak a munkájuk iránti szakmai figyelmet tekintve. Ez sem igazán pontos, hiszen a hagyományos eljárások művészei éppen a letisztult előadással okoznak esztétikai élményt, hoznak föl megrázó tapasztalatot. A Hegyvidék Galéria tárlatán több állításra is akad példa. Itt mégsem a műfajok arányai az érdekesek, amelyek a szűk hely ellenére igen jól alakultak, hanem az impressziók, esetenként a művészt ért közvetett hatások mába vetítése, áthatolva két-három kultúrpolitikai érában, populáris divaton, kommunikációs akadályon. Tényleg? Gondolta a fene, hogy így működik a dolog, szólt egyszer grafikus haverom, én csak megcsináltam, ahogy jött. Ezzel szemben a másik kiszámított, profi tapasztalatokra épített hatásokkal operál, spekulál.

A poszterek zsinórón húznak a kiállítás sűrűjébe, fölruhghatjuk a látogatás rutinját. Bakos István lendületes gesztusú munkája a *Magyar 1956*. A forradalom nemzetiszínű gyertyalángja baljós, komor jelkép, koromsötét erők nemsokára kioltják a térdig már leégett gyertya fényét. Bakos még három poszterrel van jelen. Egyikük éppen fordított előjelű: az üszkös gyászhumuszból csak azért is magyar virág hajt ki. *Az Eszme trónfosztása* tipikus közhely a szó hasznos értelmében: egy nem csak fizikailag meghasadt vöröscsillag zuhan a szellemi sötétségben. De hova? Éppen a megviselt 1956-os évszámunkra, s temet majd maga alá. A gyilkos sortüzek áldozatainak nevesített lövedékekből állít keresztet Aba Béla. Poszterének hideg szürkesége az elkövetők lelkivilágára vall.

Kiváló minőségével képviseli a sokszorosító grafika műfaját Kéri Imre rézkarca, a *Titok*. A szabadságvágy kitörése előtti helyzetet és a leveretés következményét egyszerre ragadja meg. A pincemélyi sötét falaktól, a súlyos mennyezettől megbicsaklott ajtókereten túl az elérhetetlen szabadság süt be a sejtelmes homályba. Mennyi megrendülés reked az emberekben, mert nem képesek megfelelő formát adni víziójuknak. A lemezre képzelt szándéknál nélkülözhetetlen a mesteri gyakorlat. A linóleumtáblánál is. Pató Károly metszete a *Hosszú még az út – Kivándorlás* az elhagyott anyaföld motívumát dramatizálja. Szikkadt talaj közeli perspektíva, magányosan botozó anyóka a horizonton. Ki tudja, hol járnak a gyermekek és az unokák?

A céltáblának használt, lőtéri bábunak tekintett embert mutatja fel Guti J. Soma kollázsképe, a *Dr. L. Gy. metamorfózisa*. Konkrétum: a Kossuth téren hátba lőtt dr. Lindner Gyula megmentése. A képet különféle 56-ra utaló jelzés, pl. a határsorompó és az ikonizáló megközelítés, az emléket aranyfüsttel, foszló szöveggel, és más applikációval összesímített látomássá absztrahálja. Amit persze nem ezek, hanem a kompozíciós fegyelem, az aranymetszés és a következetes

stílus tart egyben. Az egyik legjobb kép a tárlaton. A másik, Székács Zoltán: *Totem '56 emlékére* című kollázsos táblaképe. Őszi üszkös barnák, lefestett, lemeszelt, áthúzott, leragasztott feliratok. Egy *Igazság* cikk mégis fönnyarad az átkiszelt tilosban: „Azonnal váltsák le az ENSZ-delegátust!” A nagy képét kísérelő kisebbek az *Enigmák III (Rejtélyek)*. A felfogás hasonló, egymást le- és átfedő keresetlen gesztusok rétegei a pergő történések közepette. Hatás: megrozsdált és friss vér a falon, fertőtlenítő meszelés, híradásfoslányok.

Más utat követ a festményén Berend Iván. Annak ellenére, hogy meghatározó 56-os élményként túlél egy golyózáport, nem a durva valóságot festi meg, hanem egy elejtett nemzeti zászlót mentő férfit a legendák hőségé emel ikonján, ki mint Szent György, lyukas lobogós, keresztes lándzsával torkon döfi a kommunizmus sárkányát. Kimért ábrázolás, meleg színek, közel a nehezen megfogható, naiv meseillusztrációhoz, finom tónusátmeneteivel elemelkedve a porból.

A kiállítás fókuszában az assemblage remekei is megjelennek, Lencsés Ida és Prutkay Péter dobozott kompozíciói. Ellentmondva a műfajt egyre többször öncélúnak beskatulyázó ítéleteknek, Prutkay egyik ötletekben tobzódó képszoobra *A szabadság hangja* már első látásra sem öncélú, hiszen az összeállításban megjelenő konkrét apróhírre épül föl az alkatrész-fantázia, középen szívként lüktető, villódzó szőlőfürttel, kibelezett rádiók diódáival, csöveivel, a 39, 41, 49-es rövidhullámra bejelölt kopott keresővel, gyászos, klasszicizáló intimitásban. Szomorú csecsebecse, makacs nagyapáink hírekhez hajló árnyékát képzelhetjük mellé.

Luzsicza Árpád *Emlékeim* című 2016-os fali szobrának elemei elvásott talpfákra, kerítéslécekre, létrafokokra utalnak, az elválasztás, elválás nyomasztó fázisaira, a kivándorlókra, a másvilágra távozó lelkekre, a meggyötört faelemeken szállingózó, fehér pöcköket nézve. Ki fölfelé, ki lefelé, senki se hazája felé. Ha a közhelyesebben fognánk föl, a lövedék becsapódásokra és a kioltott életekre gondolnánk a megszórt terület láttán, s hogy emlékeinket befödi a hó. Mindenképpen a szabadságharc kimenetelét közvetíti a szenvedés tárgya.

Varga Amár László *Égetett fejek* című merész, levegős szobra (pozdorjalemez kivágás, festve) a forradalom jelképéből kiindulva, elcsúsztatott fejkörvonalakból a nemzeti lobogó hiányjelére utaló új szimbólumot modellez. Szimpatikus kísérlet, hogy ő is több értelmezési lehetőséget kínál, megvitatható témát. Magasabbra helyezve, exponáltabb helyen roppant hatásos lenne. A reménybe kevésbé fogódzó kiállítók közül Segesdi György kézkompozícióinál mégis ez a vezérlő motívum: *Remélt győzelem, Egymásba kapaszkodva* (szobrok fából).

Feltűnő, hogy a szabadság eszményével, az elnyomatás alóli szabadulásvágygyal, a lélekemelő forradalmi nyitánnyal milyen kevesen foglalkoznak a kiállítók. Nemzedéki kérdés, hogy összemosódik a forradalom és a szabadságharc? Pedig forradalom kicsikarta célját (nem sorolom a minőségi változás ismérveit), nem bukott el, a megszálló idegen hatalom a szabadságharcot tiporta le. Ezt nem lehet átlátni? Ha csak a következmények felől közelít az utókor, előbb-utóbb kockázatkerülő lesz, nem kezdeményez, nem harcol a jogaiért, eltűri a nyakára ülőket.

A valós emlékek, képzetek műtermi, rajzasztali műhelymunkái mellett, a tárlat már említett másik összetevője *A Széna tértől a Kalefig – elvtársak és bajtársak* szoba személyes relikviái, fotó-, újság- és más szövegdokumentum-montázsai, Veszely Ferenc összeállításában. Elidőzve az ország népéhez intézett magyar értelmiségi kiáltványnál, a 11 aláíró szervezetet látva újra bizonyoságot kapunk a szellemi s benne a művészeti közélet aktivitásáról – jogos a többes szám első személy.³ A nyers valóság is megjelenik a dokumentumszobában: CA váll-lapok (Советская Армия), sisak és vaskalapos ПРАВДА, pisztolytáska, dobtáras géppisztoly – hány ember életét oltotta ki? –, kisebb nyugtalanító hadizsákmányok. Mit őrizhetnek még a tanúk, milyen dobhártyakínzó, fizikai és kémiai emlékeket? Mit vagyunk képesek felfogni és kifejezni a Retek utcai pékségből áradó kenyérrillatban sort állók feszültségéből, akiknek a davajgitár sorozataival kellett számolniuk? A környék népe, a Széna téri hősök és a jámborabbak ezt a kenyéret vették, ették, később a Kalef rockra éhes suhancai is, akik akkor még aligha ismerték Elvistól a *Peace in the Valley* melankolikus gospeljét, felhívását a magyarok segélyezésére. A Retek utcai kenyér évtizedekkel a harcok után is fogalom volt.

Nemessuri Zoltán megnyitó beszédéből idézek: „...a Moszkva tér, vagyis a Kalef sok tekintetben az 56-os ellenállás következménye és folytatása volt. A pesti srácokat a budai srácok követték. Akkori nevén galeribe szerveződve próbáltunk a diktatúrában szabadabban élni, míg a hatalom a társaságot szét nem verte. A tagokat perbe fogták, elítélték, végül egy részük Nyugatra távozott. Ma itt vannak közöttünk. A fotókon megnézhetjük, milyenek voltunk akkoriban... Barátok vagyunk ötven év után is. Ebből a barátságból született a Kalef-kiállítás.”

Újra kezemben a *Kalef*. Passzol a kiállításhoz Berta Zsolt remek regénye, utolsó oldalait nyáron olvastam, az 56-os villamosra várva a Kalefen. Kivételesen elkerült a pancsolt parfümöt kínáló csajóri, pedig nem miatta húztam össze szemöldököm, nem is a teret még mindig Moszkvának becéző agymosott átutazók miatt, akik nem méltóztattak forradalmat csinálni, amikor lehetett volna. Itt a várostervezésben is elmaradt a revolúció, félmegoldásként elszabadultak a háromszögű vonalzó, az erőltetett, álmodern térképezéstől kinyílik zsebemben a halef. A kiállítás második napján Markó György történész ismertette *Kalef – A Moszkva téri galeri szétverése* című dokumentumkönyvét. Az este ráadásaként Kisfaludy András levetítette az *Elárultak bennünket* című dokumentumfilmjét. Legalább ez a kiállítás kerek, mint a tárlat falán az 56-os zászló mindent látó optikája. Igazi. Talán egy mentős angyal megcsókolta a sarkát.

3 Magyar Írók Szövetsége, Magyar Tudományos Akadémia, Egyetemi Forradalmi Diákbizottság, Magyar Zeneművészek Szövetsége, Értelmiségi Forradalmi Bizottság, Magyar Színészek Szövetsége, Magyar Filmművészek Szövetsége, Magyar Építőművészek Szövetsége, Magyar Rádió, Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége, Magyar Távíratok Iroda.